Utenriksanalyse: Kypros-løsning i sikte

STEIN TØNNESSON Historiker og fredsforsker. Direktør ved Institutt for fredsforskning (Prio). Interesseområder: fred (i både snever og utvidet forstand), Kinas fremvekst som stormakt, «krigen mot terror». stein@prio.no

Mange vil puste lettet ut hvis statusen til Kypros nå blir løst.

Etter at kommunistlederen Demetris Christophias har overtatt som president i Republikken Kypros sitter venstrefløyen med makten både hos gresk-kypriotene og tyrkisk-kypriotene. I 2005 ble nemlig Ali Mehmet Talat valgt til president i nord-Kypros.

Dermed har den kypriotiske venstresiden en historisk sjanse til å gjenforene øya som ble delt da Tyrkia invaderte i 1974 for å stanse et høyrenasjonalistisk kupp, som siktet mot å forene Kypros med Hellas.

Venstrefløyen har alltid hevdet at Kypros utgjør én nasjon på tvers av etniske skillelinjer og at Kypros skal være uavhengig både av Tyrkia og Hellas. Det hindret likevel ikke Christophias i å fraråde gresk-kypriotene å stemme for FNs gjenforeningsplan (Annan-planen) i 2003.

Nå på onsdag skal de to presidentene møtes. Trolig blir de enige om å åpne Ledra-gaten i sentrum av Nicosia, slik at den kan bli en handlegate som binder de to delene av byen sammen. Kanskje blir de også enige om å be FN bistå dem i forhandlinger med sikte på en fullstendig politisk løsning.

Både Christophias og Talat har sagt at de ønsker det, men de har uttrykt tvil om den andre er rede. Lederen for FNs politiske avdeling, amerikaneren Lynn Pascoe, skal besøke øya i begynnelsen av april for å finne ut om det er reell forhandlingsvilje.

Å snakke om «Annan-planen» vil være tabu. Gresk-kypriotene vil forhandle på fritt grunnlag. Talat vil helst ta utgangspunkt i FN-planen fra 2003, som et stort flertall av tyrkisk-kypriotene godtok i sin folkeavstemning, da gresk-kypriotene sa nei.

Planen var den gangen at hele Kypros skulle bli medlem av EU etter en gjenforening. Etter folkeavstemningen kom bare gresk-kypriotene inn i EU. Tyrkisk-kypriotene er dypt frustrert over å være utestengt i Brussel og Strasbourg.

Hvis det blir forhandlinger, vil de dreie seg om seks hovedspørsmål:

- **Styresett:** Det blir en føderasjon av to selvstyrte enheter, og for tyrkisk-kypriotene er det avgjørende at den blir opprettet av to stater og ikke utgjør en ren fortsettelse av Republikken Kypros. Gresk-kypriotene ønsker én suveren nasjon og vil fremfor alt ikke at tyrkisk-kypriotene skal kunne trekke seg ut av føderasjonen på et senere tidspunkt. De to folkegruppenes representasjon i de føderale institusjonene blir også et tema.
- **Territorium:** En del av territoriet som i dag kontrolleres av den tyrkisk-kypriotiske staten vil mest sannsynlig måtte inngå i den gresk-kypriotiske sonen i en ny føderalstat.
- **Eiendom:** Et sted mellom to tredeler og tre firedeler av den private eiendommen i nord tilhører gresk-kyprioter som flyktet til sør i 1974. Adskillig eiendom i sør tilhører tyrkisk-kyprioter. Hvor mange av dem skal få sin eiendom tilbake? Hvordan skal de andre kompenseres?
- **Sikkerhet:** Demetris Christophias ønsker en demilitarisering av øya og vil kreve en tilbaketrekningsplan for de tyrkiske okkupasjonsstyrkene. Han vil også oppheve alliansetraktaten av 1960, som ga Hellas, Tyrkia og Storbritannia rett til å intervenere på Kypros i en krise. For tyrkisk-kypriotene vil det være tungt å oppgi enhver rett til tyrkisk beskyttelse.
- **Settlere:** Siden 1974 er det kommet et stort antall settlere, arbeidsmigranter og studenter fra Tyrkia til nord-Kypros. Christophias vil sette et maksimaltall for hvor mange av dem som skal ha kypriotisk statsborgerskap.
- **EU:** Tyrkisk-kypriotene må sikres representasjon i EU-parlamentet, og det må fastsettes prosedyrer for føderale beslutningsprosesser knyttet til EU-spørsmål.

Vant presidentvalget: Demetris Christophias. FOTO: SCANPIX

Alle disse sakene fant en form for løsning i Annan-planen i 2003, men Christophias krever å få starte med blanke ark.

Hvis Kypros-spørsmålet finner en løsning, vil mange puste lettet ut. FN kan trekke ut sine styrker. Tyrkia kan gå videre med sine medlemskapsforhandlinger med EU. Frykten for at Kosovo skal skape presedens for opprettelse av nye stater blir redusert.

Kypriotene har også mye å hente. For to uker siden la Prios Kypros-senter frem en ny rapport om hva det vil si for den kypriotiske økonomien om alle kyprioter kan handle fritt både med Tyrkia og EU. Vi regnet oss frem til at hver husholdning vil tjene 5500 euro (tilsvarer om lag 44 000 norske kroner) i gjennomsnitt per år den første syvårsperioden. Det vakte stor oppsikt.

Morgenbladet, 14-17 mars '08